ANALYSIS OF THE TRADE RELATIONS BETWEEN THE REPUBLIC OF NORTH MACEDONIA AND CHINA

Kostadinka Panova
Goce Delcev University, Stip, North Macedonia, kostadinka.panova@ugd.edu.mk
Emilija Miteva-Kacarski
Faculty of Economics, Goce Delcev University, Stip, North Macedonia,
emilija.miteva@ugd.edu.mk

Abstract: China is an important trade partner of the Republic of North Macedonia. Exactly, the subject of analysis in this paper is the value, dynamics and structure of trade between the Republic of North Macedonia and China, for the time period 2014-2023. The empirical analysis in the paper is based on the trade intensity index (Trade Intensities Index -TII), and the main source of data are the State Statistical Office of the RSM, the International Trade Center (ITC), as well as the database for trade in goods of United Nations (UN Comtrade). The results of the analysis indicate the fact that the import intensity index in the exchange between North Macedonia and China in the analyzed period 2014-2023 is less than 1, which means that the trade intensity in the exchange between the two countries is not high. Both on the import side and on the export side, the index is less than 1. The trade balance between North Macedonia and China has always been unfavorable, that is, North Macedonia imports more than it exports, which can easily be seen in the index of import intensity in the analyzed period. The intensity of imports in the analyzed period is higher than the intensity of exports.
Keywords: China, Republic of North Macedonia, trade exchange, trade intensity index, import, export.

АНАЛИЗА НА ТРГОВСКИТЕ РЕЛАЦИИ МЕЃУ РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА И КИНА

Костадинка Панова
Универзитет Гоце Делчев, Штип, Северна Македонија kostadinka.panova@ugd.edu.mk
Емилија Митева Кацарски
Економски факултет, Универзитет Гоце Делчев, Штип, Северна Македонија,
emilija.miteva@ugd.edu.mk

Резиме: Кина е значаен трговски партнер на Република Северна Македонија. Токму, предмет на анализа во овој труд е вредноста, динамиката и структурата на трговската размена меѓу Република Северна Македонија и Кина, за временскиот период 2014-2023 година. Емпириската анализа во трудот се базира на индексот на трговски интензитет (Trade Intensities Index -TII), а главен извор на податоци се Државниот завод за статистика на РСМ, Меѓународниот центар за трговија (ITC), како и базата на податоци за трговија со стоки на Обединетите нации (UN Comtrade). Резултатите од анализата укажуваат на фактот дека индексот на интензитетот на увозот во размената меѓу Северна Македонија и Кина во анализираниот период 2014-2023 година е помал од 1, што значи дека трговскиот интензитет во размената меѓу двете земји не е висок. Како на страната на увозот, така и на страната на извозот индексот е помал од 1. Трговскиот биланс меѓу Северна Македонија и Кина отсекогаш бил неповолен т.е., Северна Македонија увезува повеќе отколку што извезува, што лесно може да се види кај индексот на интензитет на увоз во анализираниот период. Интензитетот на увозот во анализираниот период е повисок од интензитетот на извозот.
Клучни зборови: Кина, Република Северна Македонија, трговска размена, индекс на трговски интензитет, увоз, извоз.

1. ВОВЕД

Народна Република Кина е најбрзо растечка светска економија со пазар кој опфаќа една петтина од сите потрошувачи во светот. Таа е втората најголема економија во светот, која е најголем извозник и втор најголем увозник на добра. Оттука, Кина е важен економски и трговски партнер на Република Северна Македонија со значаен потенцијал како извозна дестинација и извор на странски директни инвестиции. Со цел поттикнување на развојот на стопанската соработка и создавање поволни бизнис-услови, Република Северна Македонија и Кина во 1995 година имаат потпишано Договорот за трговска и економска соработка. Додека билатералната трговија се зголемува од 2005 година, постои простор за интензивирање на извозот,

особено во секторите храна и земјоделски производи, металната и хемиската индустрија како и во поглед на готовите производи со повисока додадена вредност. Во делот на услугите, ИТ секторот нуди неискористен потенцијал во делот на аутсорсинг и инвестиции. Првите кинески директни инвестиции во Република Северна Македонија беа регистрирани во 2015, но нивното процентуално учество во вкупните инвестиции се движи околу 2.5%. Стратегијата за туризам усвоена во 2019 година, го нагласува потенцијалот на Кина како земја со најголем број излезни туристи годишно – 98 милиони според Светската туристичка организација.

2. МАТЕРИЈАЛИ И МЕТОДИ

Методологијата на истражување е базирана на Индексот на интензитетот на увоз е предложен од A. J. Brown in 1949, а потоа изменет и подобрен од Kojima во 1962 година. Индексот на интензитетот на увоз се пресметува според следнава формула:

$$\mathrm{MIIip} = \frac{\mathrm{Mip}}{\mathrm{Mi}} \Big/ \frac{\mathrm{Xp}}{\mathrm{Xw} - \mathrm{Xi}}$$

Каде,
MIIip = индекс на увозен интензитет од земја *i* со земја *p*
Mip =увоз на земја *i* од земја *p*
Mi= увоз на земја *i* од светот *w*
Xp = извоз на земја *p* кон светот *w*
Xw = извоз на светско ниво
Xi = увоз на земја *i* од светот

Индексот на интензитетот на извозот се пресметува според следнава формула:

$$\mathrm{XIIip} = \frac{\mathrm{Xip}}{\mathrm{Xi}} \Big/ \frac{\mathrm{Mp}}{\mathrm{Mw} - \mathrm{Mi}}$$

Каде,
XIIip = индекс на извозен интензитет од земја *i* со земја *p*
Xip = извоз на земја *i* кон земја *p*
Xi= извоз на земја *i* кон светот *w*
Mp = увоз на земја *p* од светот *w*
Mw = увоз на светско ниво
Mi = увоз на земја *i* од светот

3. РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Табелата 1 го прикажува вкупниот обем на надворешно-трговска размена на Северна Македонија со Кина и на глобално ниво за временскиот период 2014-2023 година:

Табела 1. Надворешно-трговска размена на Северна Македонија со Кина и на глобално ниво

Година	Северна Македонија-Кина трговска размена	Годишна стапка на раст %	Вкупна трговија на Северна Македонија	Годишна стапка на раст %
2014	525661		11390899	
2015	540266	2.8	10956843	-3.8
2016	469037	-13.2	11541628	5.3
2017	508090	8.3	13412930	16.2
2018	588483	29.0	16351850	21.9
2019	711184	20.9	16640654	1.8

2020	763250	7.3	15342285	-7.8
2021	943623	23.6	19575849	27.6
2022	1052380	11.5	20781745	6.2
2023	1196194	13.7	21047247	1.3

Извор: International Trade Centre (ITC) и пресметка на авторите

Како што може да се види од табелата, Кина има значаен придонес во вкупната трговија на Северна Македонија, особено кога станува збор за најсигурниот партнер во однос на увозот од глобални рамки.
Во 2018 година билатералната трговија меѓу Северна Македонија и Кина бележи раст, во оваа година годишната стапка на раст е 29% што е највисока во анализираниот период, следната висока годишна стапка на раст е забележена во 2021 година и таа изнесува 23.6%. Негативна годишна стапка е забележана во 2016 година која изнесува -13.2%.
Кога зборуваме за севкупната трговија на Северна Македонија на глобално ниво, 2021 година е репер година во однос на годишната стапка на раст за анализираниот период. Стапката на раст изнесува 27.6%, додека вкупната трговија на Северна Македонија 19 575 849 милиони УСД во истата година.
Вкупната глобална трговија на Северна Македонија беше во фаза на опаѓање во 2015 година со негативна годишна стапка на раст од -3.8%, додека вкупната трговија изнесуваше 10 956 843 милиони УСД и во 2020 година повторно со негативна годишна стапка на раст од -7.8%, додека вкупната трговската размена изнесуваше 15 342 285 милиони УСД.
Извозот и увозот од Република Северна Македонија во Кина е прикажан во табела 2:

Табела 2. Извоз од Република Северна Македонија во Кина

Извоз (година)	**Кина**	**Годишна стапка на раст %**	**Увоз (година)**	**Кина**	**Годишна стапка на раст %**
2014	92632		**2014**	433029	
2015	146436	58,1	**2015**	393830	-9,1
2016	47810	-67,4	**2016**	421227	7,0
2017	62257	30.2	**2017**	445833	5,8
2018	65259	4.8	**2018**	523224	17,4
2019	166041	154,4	**2019**	545143	4,2
2020	163685	-1,4	**2020**	599565	10,0
2021	183439	12,1	**2021**	760184	26,8
2022	57952	-68,4	**2022**	994428	30,8
2023	112339	93,8	**2023**	1083855	9,0

Извор: International Trade Centre (ITC) и пресметка на авторите

Билатералната трговија меѓу Република Северна Македонија и Кина во анализираниот временски период бележи тенденција на раст, и на страната на извозот и на страната на увозот. Во 2019 година, регистрирана е највисока годишна стапка на раст на извозот од 154,4% при што Кина беше третата извозна и увозна дестинација на РСМ, после ЕУ и Србија.

Во табела 3 се прикажани топ десет производи кои играат клучна улога во трговијата со Кина. Направен е просек од 2014 до 2023 година и соодветно на тоа им е доделен ранг на соодветните производи.

Табела 3. Топ десет производи извезени во Кина

Производи	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**Просек**
Железо и челик	80413	135278	30505	47	29356	125945	120953	138358	9406	42204	**71246,5**
Сол; Сулфур; Земја и камен; гипс, вар и цемент	3010	2785	3536	4	30258	35095	27095	34897	33837	35108	**20562,5**
Електрични машини и опрема и нивни делови; апарати за снимање или репродукција на звук, телевизиски апарати за снимање или репродукција на слики и звук, и делови и прибор за овие производи	1607	384	371	4233	846	1194	1679	2710	7962	20012	**4099,8**
Нуклеарни реактори, котли, машини и механички уреди; нивни делови	2533	846	2853	2775	1469	22	1707	1802	4488	6446	**2494,1**
Руди, згури и пепели	0	59	93	0	117	0	8891	2271	0	5157	**1658,8**
Пијалаци, алкохоли и оцет	1340	1033	1528	0	2133	1850	1740	1937	789	627	**1297,7**
Шински возила и нивни делови; железнички или трамвајски колосечни склопови и прибор и нивни делови; механичка (вклучувајќи електромеханичка) сигнална опрема за сообраќај од сите видови	2979	3555	3461	0	63	335	675	351	532	507	**1245,8**
Возила освен железнички или трамвајски шински возила, и нивни делови и прибор	29	0	4162	43	354	122	119	380	168	255	**563,2**
Часовници и нивни делови	0	779	711	2	349	1174	181	0	0	930	**412,6**
Пластични маси и производи од пластични маси	0	2	6	218	1	20	121	445	228	204	**124,5**

Извор:International Trade Centre (ITC) пресметка врз основа на UN COMTRADE statistics

Во структурата на извозот од Република Северна Македонија во Кина доминираат железо и челик, мермер, травертин, и друг варовнички камен фероникел, вино, разни видови електрични апарати, рачни часовници , возила за специјална намена, делови и прибор за моторни возила и други електрични спроводници.
Во табела 4 се прикажани топ десет производи кои доминираат во увозот на Република Северна Македонија од Кина. Направен е просек од 2014 до 2023 година и соодветно на тоа им е доделен ранг на соодветните производи.

Табела 4. Топ десет производи увезени од Кина

Производи	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Просек
Нуклеарни реактори, котли, машини и механички уреди; нивни делови	83598	71014	73524	83997	95642	97315	121672	171604	162831	177819	113901,6
Електрични машини и опрема и нивни делови; апарати за снимање или репродукција на звук, телевизиски апарати за снимање или репродукција на слики и звук, и делови и прибор за овие производи	125779	111942	126983	132033	171452	184692	200424	266948	401275	436484	215801,2
Пластични маси и производи од пластични маси	15297	16688	10618	14478	21041	18556	19924	17428	28017	33638	19568,5
Памук	16476	14639	14922	14603	14409	11479	9567	7022	11138	8524	12277,9
Играчки, реквизити за друштвени игри и спорт; нивни делови и прибор	8581	7986	8566	9819	10942	12349	13065	14950	14135	18476	11886,9
Оптички, фотографски, кинематографски, мерни, контролни, прецизни, медицински или хируршки инструменти и апарати; нивни делови и прибор	7553	7082	7867	7433	9187	10060	11266	18730	17476	15986	11264
Железо и челик	6484	12184	11532	8953	11077	8909	6277	15606	50077	108541	23964
Обувки, гамашни и слични производи; делови од тие производи	11464	9214	8711	9120	8208	8198	6589	9396	12871	14442	9821,3
Неоргански хемиски производи; органски или неоргански соединенија од благородни метали, од метали на ретка земја, од радиоактивни елементи или од изотопи	1323	2751	2702	2533	4730	9919	10315	16561	21517	16597	8894,8
Стакло и производи од стакло	3496	5481	4916	5013	7514	6658	7125	6157	20782	11979	7912,1

Извор: International Trade Centre (ITC) пресметка врз основа на UN COMTRADE statistics

На страната на увозот од Кина во Македонија најголемо учество имаат: телефонски апарати, вклучувајќи и телефони за целуларни мрежи, приемни апарати за телевизија, машини за климатизација, ткаенини со 85 проценти памук или повеќе, производи од железо или нелегиран челик.

Индексот на интензитетот на извозот и увозот на Република Северна Македонија во Кина е прикажан во табела 5:

Табела 5. Трговски интензитет на Северна Македонија со Кина

	Извозен интензитет	Увозен интензитет
2014	0,18	0,48
2015	0,32	0,44
2016	0,10	0,47
2017	0,11	0,45
2018	0,09	0,45
2019	0,21	0,43
2020	0,21	0,47
2021	0,19	0,44
2022	0,06	0,54
2023	0,11	0,62

Извор:Пресметка на авторите

Генерално, индексот на интензитетот на увозот на Северна Македонија и Кина во анализираниот период 2014-2023 година е помал од 1, што значи дека трговскиот интензитет во размената меѓу двете земји не е висок. Како од страна на увозот така и од страна на извозот индексот е помал од 1.
Трговскиот биланс меѓу Северна Македонија и Кина отсекогаш бил неповолен т.е., Северна Македонија увезува повеќе отколку што извезува, што лесно може да се види кај индексот на интензитет на увоз во анализираниот период. Интензитетот на увозот во анализираниот период е повисок од интензитетот на извозот.

4. ЗАКЛУЧОК

Кина е важен економски и трговски партнер на Република Северна Македонија со значаен потенцијал како извозна дестинација и извор на странски директни инвестиции. Билатералната трговија меѓу Република Северна Македонија и Кина во анализираниот временски период бележи тенденција на раст, и на страната на извозот и на страната на увозот. Во 2019 година, регистрирана е највисока годишна стапка на раст на извозот од 154,4% при што Кина беше третата извозна и увозна дестинација на РСМ, после ЕУ и Србија. Во структурата на извозот од Република Северна Македонија во Кина доминираат железо и челик, мермер, травертин, и друг варовнички камен фероникел, вино, разни видови електрични апарати, рачни часовници , возила за специјална намена, делови и прибор за моторни возила и други електрични спроводници, додека пак на страната на увозот од Кина во Македонија најголемо учество имаат: телефонски апарати, вклучувајќи и телефони за целуларни мрежи, приемни апарати за телевизија, машини за климатизација, ткаенини со 85 проценти памук или повеќе, производи од железо или нелегиран челик. Во анализираниот временски период 2014-2023 година, индексот на интензитетот на увозот на Северна Македонија и Кина е помал од 1, што значи дека трговскиот интензитет во размената меѓу двете земји не е висок. Како од страна на увозот така и од страна на извозот индексот е помал од 1.

ЛИТЕРАТУРА

Brown, A.J. (1949) Applied Economics: Aspects of World Economy in War and Peace. George Allen and Unwin, London.

Dubow, B., Greene, S., Rzegocki, S. (2022) Tracking Chinese Online Influence in Central and Eastern Europe, Center for European Policy Analysis, https://cepa.org/comprehensive-reports/ tracking-chinese-online-influence-in-central-and-eastern-europe/.

Embassy of the PRC in North Macedonia (2020), Embas sy Spokesperson's Statement on the US Undersecretary of State Krach's Remarks on 5G issues, Oct. 23 https:// www.mfa.gov.cn/ce/cemk//eng/sgxw/t1826397.htm

Klincarski, P. (2022), “From economically and politically moderate, to strong presence in the education – China’s in f luence in North Macedonia”, in 360 degrees. May 10. https:// 360stepeni.mk/od-ekonomski-i-politichki-umerena-do-obra zovno-seprisutno-jaka-vlijanieto-na-kina-vo-s-makedonija/

Kojima, K. (1964) The Pattern of International Trade among Advanced Countries. Hitotsubashi Journal of Economics, 5, 16-36.

Krstinovska, A. (2020) The business dimension of the belt and road initiative: case study on macedonian companies. ESTIMA.

Marusic, S. J. (2020) North Macedonia's 5G Plans Put China's Friendship at Risk, BIRN Investigative Resource Desk, Oct. 27, https:// bird.tools/north-macedonias-5g-plans-put-chinas-friendship-at-risk/

Tonchev, P. (2020) China's Soft Power in Southeast Europe, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, 23, https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/16005.pdf?fbclid=IwAR 116jp9P6t6SjObLfMUDrfcz0rw71WFxJ1A9cis2lnCc_TJYtfIO8N__9I

Vangeli, A. (2019) The 16+1 Dubrovnik Summit and the Second BRI Forum: A Macedonian Perspective. China-CEE Institute. Budapest. https://china cee.eu/2019/05/03/macedonia-external-relations-briefing-the-china-eu-summit-the-161-dubrovnik-summit-and-the-second-bri-forum-a-macedonian perspective/

Vangeli, A. (2022) "China in Southeast Europe: A Regional Perspective", in Vangeli, A. (ed), The Role of China in Southeast Europe, Friedrich Ebert Stiftung, Athens, 7, https://library.fes. de/pdf-files/bueros/athen/19416.pdf?fbclid=IwAR3Wrzxwovn RipMSqkAxW4AaGgVByDOzTDbEmIBiFUWLRfg5yPViCK03Bss.

Богоев, К. Жиков, А. Блажевски Б. (1999) Стратегија за извоз на Република Македонија. МАНУ. Скопје. стратегија-за-извоз-на-република-македонија.pdf (manu.edu.mk)